

Naschida or da la tschendra: Dal dumandar almosnas a l'assicuranza d'edifizis

DA MARKUS FISCHER,
DIRECTUR DA L'ASSICURANZA D'EDIFIZIS
DAL CHANTUN GRISCHUN

■ Fin a l'introducziun da l'obligaziun generala d'assicurar tar l'assicuranza d'edifizis chantunala en incendis savens stads culps dal destin, dals quals ils pertutgads han betg pudì sa revegnir. Durant 100 onns han ins discutà en il Grischun sur da la fundaziun d'in institut d'assicuranza d'edifizis. Ils 13 d'october 1907 ha il pievel acceptà ina lescha correspudenta. Suentar diras cuntraversas cun las assicuranzas privatas ha il nov institut pudì cumenzar cun ses manaschi a la fin da l'onn 1912.

«Per mancanza da meds...»

Cur ch'il viandant e scriptur da muntogna Johann Jakob Weilenmann era sin viadi en il territori dal Silvretta l'avust 1872, è el er arrivà a Lavin en l'Engiadina bassa. Fitg moventà ha el nudà: «Lavin n'è betg sa restabili da l'incendi che ha devastà avant varsaquants onns ina gronda part dal vitg. Las chasas arsentadas stattan tristamain e tridamain dretg e sanester da la via. Biers dals anteriurs proprietaris da las chasas duain betg esser en il cas da reconstruir quellas per mancanza da meds finansials. Las chasas construidas danovamain sa preschentan uschè nunabitablas e senza caracter, ch'ins giavischass puspè da vesair il vegl vitg d'antruras.» Sch'ins sa che l'incendi menziunà è succedi già trais onns avant, pon ins s'imaginar tge suffrientschas che la populaziun d'in vitg devastà dal feu ha gi da supportar. Incendis da vitges, insomma eveniments d'incendi, capitavan fitg savens en il Grischun. Adina puspè essan nus commuventads da la descripziun da las stanclentusas fadias da rimnar ils meds per la reconstrucziun. «Assicuranza d'edifizis» è da lez temp vegnida procurada per usche da dir cun «premijs posteriusas», q.v.d. la populaziun preservada or da la vischinanza e mintgantant er dal conturn pli vast ha finanzia la reconstrucziun dals edifizis destruids cun contribuziuns facultativas. Per recompensa han ils na pertutgads dastgà sperar da pudair profitar da la beneficenza, en il cas che lur proprietad duess vegnir destruida d'in incendi.

Quest sistem che sa basava sin la compassiun haveva dus dischavantatgs essenzials. In da quels era la basa facultativa che funcziunava mintgamai tenor la situaziun economica – u er betg. En temps da chareschia, suenter nauschas raccoltas u en temps da guerra chattavan ils appels da collecta mo in pitschen resun. In segund problem era che la beneficenza haveva plitost success en cas d'eveniments spectaculars che tar ils singuls cas da donns, che capitavan pli savens e che pudevan metter ina famiglia en gronda pupira e fomaz e magari schizunt sfurzar ella d'emigrar. Ditg curtamain: rimnar daners cun collectas era ina moda fitg malsegira e nunsuffizienta per schliar ils problems chaschunads d'incendis d'edifizis; dals donns elementars na vulain nus insomma betg discurre essend che quels vegnevan considerads per tramess da Dieu ed inevitabels.

Incendi – in culp dal destin

In incendi d'in edifizis era per ils pertutgads in dir culp dal destin che metteva els savens a l'ur da l'abilitad da pudair existir. Segiramain pli fitg che oz era la chasa per ses cussadents ina protecziun vitala e savens er il lieu da lavur, la facultad e la prevenziun per il temp da vegliadetgna. Con serius che la populaziun e las autoritads prendevan il mantegniment da lur abitadis mussa il fatg ch'ins ha anc l'onn 1851 executà in um en Gla-

Incendi – in culp dal destin.

runa, perquai ch'el aveva arsentà sia chasa. Perder la chasa muntava ina declassificaziun sociala, forza schizunt depauperisaziun e misergia. Quel che perdeva la chasa tras il feu, pudeva bain pratitgà a moda abusiva e quai ha sminui il plaschir da dar insatge la finala han ils donnegiads per propi gi da patir da quai. Pli tard han ins per quest motiv provà da remplazzar il rimnar almosnas tras taglijs per incendis e cun organisar lottarias d'incendis u collectas.

Assicuranza cunter la depauperisaziun

Catastrofas d'incendis, sco p.ex. l'incendi da Londra l'onn 1666 han promovì la persvasiun ch'ina protecziun d'assicuranza saja necessaria. En il deschtavel e deschtogavel tschientaner èn naschidas societads d'assicuranza da feu surtut en l'Engelterra, Germania ed en ils Stadis Unids da l'America. En Svizra è vegnida fundada l'emprima assicuranza d'edifizis en il chantun Argovia l'onn 1805; i suondan instituts en 17 chantuns e las duas davosas fundaziuns, numnadamain en il Grischun (1907) ed en il Giura (1979).

L'incendi da Glaruna che ha devastà l'onn 1861 la mesadad dal lieu ha mussà che l'institut d'assicuranza d'edifizis, fundà il 1811, era memia flavel per dumagnar in tal grond eveniment. Las premijs d'assicuranza han stui vegnir augmentadas en Glaruna e per ils proxims 20 onns han ins stui incassar ina ulteriala taglia sin incendis sco er ina taxa sin sal da cuschnar. Questa chaschun han las assicuranzas privatas, sco vehementas adversarias da las assicuranzas d'edifizis chantunals, prendi per far attent sin la capacitat limitada dals instituts da dretg public. L'assicuranza d'edifizis dal chantun da Geneva n'ha betg pudì resistar a questa attatga; ella è vegnida liquidada l'onn 1864. Ils auters instituts percenter han tratg las consequenzas da quest eveniment ed han lur consolidà lur basa finanziaria cun premijs commensuradas, cun furmar reservas e cun far contracts da reassicuranza.

La lunga via en il Grischun

L'onn 1812 ha il cussegl grond dal Grischun puspè tractà ina giada ina dumonda per incassar ina «taglia d'in-

cedi», q.v.d. ina collecta da daners en favur d'in conburgais donnegià dal feu. Questa chaschun ha in deputà prendi per far attent a las tristas relaziuns, en las qualas ils donnegiads èn vegnids da quest temp suenter cas d'incendis e per intimar da crear in institut chantunal d'assicuranza d'edifizis.

L'emprima intervenziun da l'onn 1812 n'ha anc ditg gi nagin success. Malgrà ch'il cussegl grond aveva ina tenuta bainvulenta vers in institut d'assicuranza d'edifizis e ch'el ha demonstrà questa tenuta positiva cun intervenziuns parlamentaras, discussiuns, rapports e la nomia da cumissiuns, n'era il temp anc ditg betg madir per la fundaziun d'ina assicuranza d'edifizis chantunala. Suentar incendis spectaculars cumpareva quest tema dentant adina puspè en las tractandas, uschia er suenter l'incendi da Tusan l'onn 1845. La voluntad politica n'ha dentant betg tanschi dad er realisar in'assicuranza da feu malgrad ch'ins era persvadi da la necessitad d'ina tala. Adina puspè èn autras fatschentas parlamentaras stadas pli impurtantas e la dumonda da l'assicuranza è vegnida suspendida. Ils frequents incendis da vitgs han bain actualisà la discussiun parlamentara da temp en temp. Fin che las intervenziuns èn stadas preschentadas al cussegl per la decisiun, era la misergia dals donnegiads dal feu mintgamai puspè emblidada ed il relasch d'ina lescha davart l'assicuranza d'edifizis betg pli urgent.

In obligatori fa naufragi

Suentar l'incendi da Glaruna (1861) e suenter ils gronds incendis da Seewis e Riom (1863, 1864) ha il cussegl pitschen proponi da declarar per obligatoria l'assicuraziun d'edifizis fin che saja fundà in institut chantunal. La lescha correspudenta è vegnida acceptada dal pievel l'onn 1864. Ella ha obligà ils proprietaris d'edifizis d'assicurar lur edifizis tar societads d'assicuranza privats concessiunadas en il chantun. «Quellas han fatg diever da l'obligatori per introducir autas premijs d'assicuranza. Ellas han incassà blier pli grondas summas che quai ch'ellas stuevan bunifitgar. Ils proprietaris d'edifizis han fatg opposiziun cunter ina tala pratica. Els han pretendi l'abrogaziun da la lescha mulestusa, e quella è daventada l'onn 1872, «l'unfrenda» da la votaziun dal pievel, sco Pieth scriva en sia istorgia dal Grischun. A questa decisiun era precedida ina discussiun animada en il cussegl grond; quasi tuts votants han vesi che quest sistem d'assicuranza n'era betg da mantegnair cun in obligatori exequi da societads privatas. L'execuziun da la

lescha saja schizunt daventada nunpussiva en consequenza da las premijs d'assicuranza creschentas sur mesira. Suentar l'abrogaziun da l'obligatori era il chantun Grischun puspè tuttina lunsch sco avant 1864 e biers dals donnegiads eran dependents da la beneficenza dals conumans sco antruras.

L'incendi dal vitg da Riein l'onn 1880 ha puspè activà las autoritads. Ma er questa iniziativa n'ha betg cuntanschi la finimira. L'onn 1887 ha in moziunari pretendi danovamain d'introducir in'assicuranza d'edifizis chantunala. En il rom da las lavurs preparativas ha la regenza laschà valitar tuts edifizis per uschia examinar la muntada finanziaria d'ina lescha davart l'assicuranza d'edifizis. Questa valitaziun ha chaschunà gronds custs, ma ella n'ha betg pudì servir sco basa per la calculaziun da las premijs, essend vegnida exequida a moda pauc fidada. Uschia esi stà necessari da far ina segunda taxaziun. Pir l'onn 1898 ha il cussegl pitschen obtegni l'incarica da studegiar la dumonda d'ina assicuranza d'edifizis chantunala. L'onn 1905, suenter ils incendis da Tumain e Giuvaulta, ha in interpellant pretendi infurmaziuns davart il stadi da las lavurs ed in proceder pli speditiv. 1906 ha il cussegl grond alur vairamain tractà il project da lescha e 1907 ha el deliberà il project cun grond surpli da las vuschs per mauns da la votaziun dal pievel.

In success cuntanschi en in dir cumbat

Las societads privatas d'assicuranza han cumbatti vehementamain la nova lescha. Cun l'argument d'ina tenuta spiertala liberala esi vegni schluppètà da tuttas varts cunter la «nazionalisaziun planisada da l'assicuranza d'edifizis». Particularmain atenziun han ins fatg d'in studi dal professor turitgais Roelli, che n'ha betg be profetisà il svelt naufragi da l'institut planisà, mabain schizunt er anc dal chantun Grischun. «La cassa d'incendis planisada dal Grischun sto chaschunar las pli grondas resalvas en ils regls d'in giuditgader competent. Surtut munta ella... ina vaira ristga ed uschia dal punct da vista da l'economia publica in grond privel.» Na be questas profezijs èn stadas faussas mabain er la pretensiu, «che la cassa d'incendis planisada per il Grischun vegnia ad incassar blier pli autas premijs che quai ch'ils proprietaris dals edifizis pajian oz a las societads» n'è betg sa verifitgada. L'assicuranza d'edifizis dal Grischun incassescha oz ina premia media che munta a main che la mesadad da las premijs dals assicuraders privats en ils chantuns senza in'assicuranza d'edifizis da dretg public. Ultra da quai impunda ella cun in quart da las entradas da las premijs blier dapli ch'il dubel da las assicuranzas privatas per la prevenziun efficacia. Las assicuranzas privatas duessan vegnir annulladas tras la nova lescha. Roelli designa questa disposiziun sco «ina gronda malgiustia», taschenta dentant che las assicuranzas hajan avant la votaziun provà da liar lur clients irrevocablamain a sasezzas cun duradas da contract lungas ed immoralas e cun empermetter reducciuns da premijs. Interessant esi er che Roelli ha pretais già 1907, «ch'ls custs colliads inevitablamain cun l'assicuranza da feu na possian betg vegnir reduccids sin main che 25% da las entradas da las premijs.» Questa pretaisa vala anc adina per las assicuranzas privatas: Ellas dovran cun ina premia media da 108 raps per 1000 francs summa d'assicuranza 32 raps per lur administraziun, entant che l'assicuranza d'edifizis dal Grischun sto impunder tar ina premia media da 52 raps sulettamain 7 raps per sia administraziun. Il sistem da dretg pu-

blic lavura evidentamain – cunter la disposiziun generala – cun custs remartgablamain bass.

Il davos impediment

La nova lescha davart l'assicuranza d'edifizis è vegnida acceptada dal pievel ils 13 d'october 1907 malgrà tuttas polemicas cun in cler surpli da las vuschs e messa en vigur ils 25 d'october 1907. In grond sustegn ha il project obtegni dals corps da pompieri. Quels han spetgà da la nova instituziun – sco quai è oz vairamain il cas – considerablas contribuziuns finansialas, tranter auter er vi dal provediment d'aua per stizzar fieus.

Dudesch assicuranzas da feu privatas activas en il Grischun han fatg in recurs da dretg public cunter il nov urden tant tar il tribunal federal sco tar il cussegl federal. Ellas han cumbatti la violaziun presuntiva da la garanzia da la proprietad e da l'egualitad da dretg, da la libertad da professiun e dal dretg da surveglianza da las assicuranzas. En il center dal plan è dentant stada la dissoluziun senza indemnizaziun dals contracts existents d'assicuranza il mument che l'assicuranza d'edifizis chantunala ha cumenzà cun sia activitad. Decisiuns clerhas han fatg fin a tuttas discussiuns: Domadus recurs èn vegnids refusads l'onn 1911.

Exactamain tschient onns suenter l'emprima intervenziun en il cussegl grond ha l'institut d'assicuranza d'edifizis dal chantun Grischun finalmain pudì cumenzar cun sia activitad.

Incarica traidubla per il Grischun

Dapi sia fundaziun ademplescha l'assicuranza d'edifizis trais incaricas en e per il chantun Grischun:

- Ella garantescha l'assicuranza obligatoria e na limitada da la valur da nov da la substanza da l'edifizis cunter feu – e dapi il 1932 er cunter donns elementars.
- Ella garantescha la protecziun da feu preventiva.
- Ella promova ils corps da pompieri cun contribuziuns sco er tras l'inspecciu e l'instrucziun. Dapi curt temp assicurescha ella schizunt ils custs per l'engaschi dals pompieri.

Da la colliaziun da prevenziun, assicuranza e cumpigliaziun da tuttas ristgas en ina gronda cuminanza da donns resulta ina protecziun efficacia dals umans, animals e da la proprietad e quai cun custs extraordinariamain bass. La posiziun da monopol da l'assicuranza d'edifizis pussibilescha la colliaziun da segirezza ed assicuranza en in sistem che porta sasez, che sminuescha ils donns e che vegn finanzia dals proprietaris dals edifizis.

En quest triangul equilibrà, effizient ed er economicamain sco eticamain cunvegnet da prevenziun dal feu, cumbat dal feu ed assicuranza sa basa tut entirmain sin il princip dal chaschunader. L'obligatori d'assicuranza e la posiziun da monopol furman latiers il rom legal. Las prestaziuns da servetsch da l'assicuranza d'edifizis vegnan oz reconuschidas generalmain per bunas. I vegn a restar sia finamira da mantegnair l'aut stadi cuntanschi e d'amplifitgar ses sector da garanzia – cun premijs bassas sco fin uss – uschia, che anc largias existents da garanzia vegnan serradas.

Funtauinas

Beer, Alfons, L'assicuranza d'edifizis dal chantun Grischun en il decurs dal temp, Cuir, 1987.
Roelli, H., La dumonda da la nazionalisaziun da l'assicuranza d'edifizis en il chantun Grischun, Turitg, 1907.
Pieth, Friedrich, Istorgia dal Grischun, Cuir, 1945.
Metz, Peter, Istorgia dal chantun Grischun, Cuir, 1989.